

Fatih Genel - İbrahim Elman, **Havran Kitabeleri**, Havran Kaymakamlığı ve Balıkesir Valiliği İl Özel İdaresi yayını, Basım yeri ve yılı yok, Zeytin Yayın Grubu, ISBN yok., 95 s.

“Hiç şüphesiz ki bizim klasik İstanbul’da, Bursa, Edirne, Konya, Manisa gibi merkezlerde hatta Balıkesir’in Havran ilçesinde ve irili ufaklı bütün şehirlerimizde mezarlıklar, Osmanlı’nın bize kalan en son kalıntısı ve çok ilginç bir kelime olacak, ama en ‘canlı’ örnekleridir. Buraya, mimarisine ve konumuna baktığımız zaman, ‘ölüler şehri’ demek mümkün değildir. Çünkü mezarlık ve mezar taşlarımız son yıllarda sadece Osmanlı tarihçilerinin değil, başka sahalardaki bilgilerin de ilgisini çekmekte ve araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırma, bilimin sıklığından çıkmış, âdeta bir nevi estetik spor haline dönüşmüştür”.

Prof. Dr. İlber Ortaylı bu kısa değerlendirmesiyle mezarlıklar, mezartaşları ve ‘Osmanlı Epigrafi’ bilimi adına önem ve öncelik taşıyan yönlere işaret ettiği gibi ‘Havran Mezarlığı’na Osmanlı mirasının ‘canlı’ bir örneği olarak özellikle dikkat çekmektedir¹. Yüzyıllar boyunca Osmanlı Devleti’nin taşrasında küçük bir iskân birimi olan Havran, kendisine özgü özellikleriyle birlikte, diğer şehirlerimizde örneklerine az rastlanan bir şekilde ‘eski mezarlığını kaybetmemiş’ olması dolayısıyla da önem taşımaktadır². Şehir mezarlığı, ‘eski’ ve yanına sonradan eklenmiş küçük ‘yeni’ parçasıyla ‘Koca Mezarlık’ (yaklaşık 65.000 m²) olarak anılmaktadır. Ayrıca, mezarlığın Havran yönündeki başlangıç bölümüne halk arasında ‘Garipler Mezarlığı’ denilmekte, kabristanın sonunda üç adet asırlık selvi ağacının bulunduğu mevki ‘Kırkkızlar Mezarlığı’ olarak isimlendirilmektedir³. Sâkinleri arasında bu satırların yazarının ecdadı da bulunan büyük kabristan, hemşehrileri, ziyaretçiler ve gelip-geçenler için şehre girerken saygı ve tazim yüklü bir selâmla karşılamayı, çıkışta ise dua ve selâmet ile bir elvedayı yaşatmaktadır. İlçenin sosyo-kültürel dokusunun

¹ İlber Ortaylı, *Osmanlı’yı Yeniden Keşfetmek-2, Son İmparatorluk Osmanlı*, 7. Baskı İstanbul 2007, s. 110.

² Balıkesir iline bağlı Havran ilçesi, 559 km² yüzölçümlü olup, bir belde, 26 köy ve dört köy bağımlısı olmak üzere 31 yerleşim biriminden oluşmaktadır. 1959 yılında ilçe teşkilâtı kurulan yönetim biriminin merkezinde yedi, Büyükdere beldesinde dört olmak üzere 11 mahallesi bulunmaktadır. ADNKS (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi)-2012’e göre merkezde 11.001, belde ve köylerde 17.059 olmak üzere toplam 28.060 nüfusu barındıran Havran, Batı Anadolu’nun tipik ve eski yerleşim merkezlerinden birisidir. Günümüzde ilçe, yiğit evlâtlarından ‘Çanakkale Kahramanı Koca Seyit (1889-1939)’ dolayısıyla kamuoyunda daha fazla tanınmaktadır. Bkz. www.havran.gov.tr; www.havranbel.com; www.tuik.gov.tr.

³ Mezarlık ve kitâbelerden bazı örnekler için bkz. Zekeriya Özdemir, *Körfezdeki Zümrüt Havran*, İzmir 1998, s. 187-193.

Kitap Tanıtımı

vazgeçilmez unsurlarından olan mezarlık, yaşayanlar için manevî bir sığınma mahalli olduğu gibi aynı zamanda bir nevi bellek görevi de üstlenmiştir. Mezarlık, geçen zamana şahitlik eden asırlık selvileri, mevsiminde açan beyaz zambakları, ötüşen kuşları ve mutlak huzur atmosferiyle ölümün istenmeyen yüzünü munisleştirmekte, sessiz sâkinleri her birisi ayrı bir güzellik ve özellikteki taşlarıyla ziyaretçilerine birer nasihatçi edasıyla âdeta kimlik kartı uzatmaktadırlar.

Havran Mezarlığı ve mezartaşları hakkındaki ilk müstakil yayına ‘Havran Kitâbeleri’ adı verilmiştir¹. İlçede 2006-2010 yılları arasında kaymakamlık görevinde bulunan Fatih Genel’in girişimi sonucu oluşturulan çalışmada, kendisinin ve fotoğraf sanatçısı İbrahim Elman’ın çekimleri yer almaktadır. Kitabın çift sayfalarında ikişer adet olmak üzere çekimleri Fatih Genel’e ait toplam 90 adet mezartaşı fotoğrafı bulunmaktadır. Taşların Osmanlıca ve Arapça kitâbelerin metinlerinin harflerimize aktarımları ilçe müftüsü M. Emin Karataş tarafından hazırlanmıştır. Tek sayfalarda ise edebiyat öğretmeni Halil Kahya’nın derlemesini yaptığı konuyla ilintili şiirlerle birlikte mezarlık ve taşların İbrahim Elman’ın eliyle çekilen sanatsal nitelikli fotoğraflarına yer verilmiştir.

Eserin, dönemin Balıkesir Valisi (2009-2012) Yılmaz Arslan’ın 06.08.2010 tarihini taşıyan önsözünde (s. 3) yer alan “*Osmanlı mezar kitabelerinin muhteşem örneklerinden biri de Havran mezarlığıdır. Havran halkının yüksek seciyesi ve basireti sayesinde günümüzde de çok iyi korunmuş ve bakılmış bu eşsiz tarihi mirasımızı, Havran Kaymakamlığı ‘Havran Kitâbeleri’ adlı çalışmasıyla halkın ve kamuoyunun dikkatine sunmuştur...*” şeklindeki sözleri çalışmanın kamuoyunun bilgilendirilmesi ve tanıtım amacına dikkat çekmektedir. Ancak, tarafımdan yürütülen çalışmalar ışığında, başlığındaki iddiaya rağmen kitapta, mezarlıktaki kitâbelerin tümünün değerlendirilmediğini, ilçe merkezinde olduğu gibi bağlı iskân birimlerinde mimarî eser ve mezar kitâbelerinin bulunduğunu da belirtmek isterim. Ayrıca, tanıtım ve albüm kitabı niteliğinde olması nedeniyle akademik ve metodolojik bir yaklaşımla hazırlanmayan çalışma içerisinde yer verilen kitâbe metinlerinin aktarımlarında eksiklik ve yanıltıcı hatalar tespit edildiğinden bunların dikkatli kullanımı da zorunludur.

Değişik tarihlere ait farklı özellikte örneklerin yer aldığı², âdeta bir açık hava müzesi olan, zaman zaman defincilerin ‘ilgi’sinden de mahrum kalmayan Havran Mezarlığı ve barındırdığı kitâbelere kamuoyu ve araştırmacıların dikkatini çekmeyi amaçlayan, yerel nitelikli yayın dolayısıyla harcanan emekler tebrik ve teşekkürle değerlidir. Kaymakam Fatih Genel’in “*Havran Mezarlığı’nın ve Havran’ın tarihsel dokusunun keşfedilmesi ve korunması için bir adım olması*” (s. 5) dileğiyle hazırlanmasını ve yayımını sağladığı eserin yürütülecek çalışmalara bir başlangıç ve yol gösterici olması temennimizdir. Bu vesileyle, yegâne örneği bulunan ve her geçen gün

¹ Mezarlıktaki kitâbelerle ilgili yayımlanmamış iki çalışma için bkz. Ümit Beserek, *Havran Mezarlığı I*, Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Halis Karaca, *Havran Mezarlığındaki Mezar Kitabeleri*, Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Balıkesir 2005.

² Kitapta kitâbesi verilen taşlar içinde en eskisi 1117 (1705/6) tarihli ‘Molla Mehmed’e ait olanıdır (s. 84).

Kitap Tanıtımı

insanoğlunun hoyratlığı, tabiatın yıpratıcılığı dolayısıyla elimizden yitip giden mezar taşlarımızın envanter ve kataloglarının oluşturulması çalışmalarının ivediliği tekrar hatırlanmalıdır¹.

Vehbi Günay*

¹ Bu konuda görüş ve değerlendirmeler için bkz. Vehbi Günay, “Ülkemizdeki Kitâbe Çalışmalarına Dâir Genel Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu Bildiriler Ankara, 18-20 Mart 2010*, Ed. M. Öz, Ankara 2011, s. 503-512.

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İzmir, vehbi.gunay@ege.edu.tr

Kitap Tanıtımı